

Список використаних джерел

1. Верхарн Э. Стихотворения. Зори. Метерлинк М. Пьесы / Э. Верхарн. – М.: Худ. лит., 1972. – 608 с.
2. Вольф К. Миф и образ / К. Вольф // Вопросы литературы. – 1999. – Июль-Август. – С. 178-185.
3. Драненко Г.Ф. Життя античного міфу в літературі / Г.Ф. Драненко. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 226 с.
4. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1976. – 407 с.
5. Нямцу А.Є. Загальнокультурна традиція у світовій літературі / А.Є. Нямцу. – Чернівці: Рута, 1997. – 223 с.
6. Нямцу А.Е. Поэтика традиционных сюжетов / А.Е. Нямцу. – Черновцы: Рута, 1999. – 176 с.
7. Нямцу А.Е. Легендарно-мифологические структуры в славянских и западно-европейских литературах: учеб. пособ. / А.Е. Нямцу. – Черновцы: Рута, 2001. – 208 с.
8. Хакс П. Пьесы / П.Хакс; [пер. с нем.; послесл. Э. Венгеровой; общ. ред. А. Карельского]. – М.: Искусство, 1979. – 503 с.
9. Хаммель К. «Рим, или Второе сотворение мира» и другие пьесы: сборник / К. Хаммель; [пер. с нем.]. – М.: Прогресс, 1982. – 333 с.
10. Frenzel Elisabeth. Stoffe der Weltliteratur: Lexikon dichtungsgeschichtl. Längsschnitte / E. Frenzel. – Stuttgart: Kröner, 1983. – 886 S.

Summary. This article is devoted to the investigation and comprehension of the basic interpretation forms and ways of traditional images and topics in the literature of the 20 th century. The attention is also given to the individual mythological subjects and grounds of this century. The functioning features of traditional structures are determined and the subjects which can be transformed are analyzed.

Key words: myth, traditional plot, traditional image, mythologism.

Отримано: 19.09.2012 р.

УДК 821.161.2.09:94(477.43)

А. О. Хоптяр

РОДИНА ГРІНЧЕНКІВ І ПОДІЛЛЯ: ТВОРЧІ ЗВ'ЯЗКИ

У статті розглядаються явища творчих зв'язків та громадської націєтворчої діяльності родини Грінченків на Поділлі у контексті культурного життя України перших десятиліть ХХ століття, які характеризуються прагненням усебічного національного становлення та розвитку української мови, культури та науки.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський Державний український університет, фінансовий фонд, українські видавничі спілки, українська література, національна мова.

Українська літературна критика минулого століття протягом довгого часу спочатку російсько-імперського, а потім радянського культурного панування була позбавлена можливості об'єктивно та цілісно оцінити вагу літературного спадку та громадської націєтворчої діяльності багатьох українських митців у процесі розвитку національної літератури кінця ХІХ – початку ХХ ст. Проте уважний та аналітичний літературно-критичний погляд кінця ХХ – початку ХХІ ст. не оминає творчий доробок Б. Грінченка, М. Грінченка (Марії Загірньої) та Н. Грінченка, які своєю подвижницькою літературною та громадською працею сприяли усебічному збагаченню української літератури та становленню національної самосвідомості

Водночас цікаві аспекти творчих зв'язків родини Грінченків з Кам'янець-Подільським Державним Українським Університетом залишились поза увагою літературознавців та істориків, висвітлення яких і постає у дослідницькому фокусі нашої статті.

Отже, метою статті є огляд творчих контактів Б. Грінченка та Марії Загірньої з Кам'янець-Подільською науковою спільнотою, що прямо чи опосередковано сприяло розвитку та становленню Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету, а отже поліпшенню загальної національно-культурної ситуації в Україні перших десятиліть ХХ ст.

Серед літературознавчих праць, нарисів та спогадів про творчість Б. Грінченка, що позначили злам століть та першу половину ХХ ст., особливо виділяються наукові розвідки І. Фран-

ка [13], С. Єфремова [3], М. Плевако [10], М. Самаріна [12], М. Зерова [5]. Після довгої пори радянського «мовчання», з'являються літературно-критичні дослідження О. Білецького (1963) [1], В. Яременка (1969) [16], Л. Гаєвської (1989) [2]. Справжнім явищем кінця ХХ ст. щодо аналізу творчості українського письменника виявились ґрунтовні літературно-критичні дослідження А. Погрібного «Борис Грінченко. Нарис життя і творчості» (1988) [11].

Ґрунтовним поглядом на публіцистику Б. Грінченка вирізняється дослідження В. Чорновола [15], що увійшло до видання праць українського політика та літературного критика. Перше десятиліття ХХІ ст. завершується колективною монографією «Мрії, вистраждані життям...»: до 145-ї річниці з дня народження Б. Д. Грінченка» (2009) [9].

Однак, як вже зазначалось раніше, усі ці вагомні літературознавчі та культурознавчі праці не містять інформації про зв'язки творчої родини з Поділлям.

Так, в особистому фонді Б. Грінченка зберігаються листи І. Огієнка до українського письменника з інформацією щодо нового українського правопису та його застосування [8].

Творчі контакти двох яскравих представників національної культури пізніше були продовжені Марією Загірною. Дружина Б. Грінченка отримала запрошення на церемонію відкриття Кам'янець-Подільського Державного українського університету (1918. І. VII), що відбулася 22 жовтня 1918 р. Зразок запрошення на гербовому папері також знаходиться в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Повний зміст листівки-запрошення демонструє вагомє національно-культурне значення появи українського університету на Поділлі:

«Високоповажний пане добродію! З 1-го липня 1918 року в місті Кам'янці-Подільському заложено нове огнище української культури, – Кам'янець-Подільський державний Університет. Заложено цей університет надмірною працею свідомого громадянства цілої України, Поділля та міста Кам'янця особливо, при повсякчасній допомозі Міністерства Освіти Української Держави.

Новий університет, що вже з свого географічного положення найближчий до високої західноєвропейської культури, не буде звичайним Університетом східного типу: при Кам'янець-Подільським Державним Українським Університеті закладається вперше на сході слов'янства Богословський факультет, і крім того, на історико-філологічному факультеті вже відкрито дві нових національних катедри: одна польської, друга єврейської літератури й історії. Вірний кращим традиціям європейських університетів, новий Кам'янець-Подільський Державний Український Університет матиме на цілі невпинну наукову працю на користь рідної української культури.

У вівторок 22 жовтня (нов. стилю) 1918 року в місті Кам'янці-Подільському відбудеться урочисте свято відкриття нового огнища вищої української науки – Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету. На це велике свято цілої України запрошуються всі вірні сини її, а також і ті, хто співчуває великій українській національній ідеї.

На це величне свято України запрошуємо й Вас, Високоповажний пане Добродію і сподіваємось на святі цім бачити Вас особисто, аби всім вкупі новій нашій Alma Mater щиро побажати: Vivat, Floreat, Crescat! Ректор Кам'янець-Подільського Державного Українського Університету професор Огієнко» [6, арк. 2].

Марія Загірня відповіла щирим вітанням: «Пошли, Боже, віку довгого та життя доброго новому огнищеві освіти, Кам'янець-Подільському Державному Університетові Українському, а вчителям і учням – духу бадьорого і сили незламної на працю для народу рідного і для людськості. Тільки

Праця єдина нам шлях уторує.

Довгий той шлях і важкий, що аж до волі і щастя прямує:

Нум же до праці мерщій.

Час Вам добрий.

Марія Грінченкова. 1918. X. 20» [6, арк. 1].

Потрібно наголосити, що творчі контакти родини Грінченків з Кам'янець-Подільським університетом не обмежуються лише листуванням.

Окрім широкого спектру літературного доробку Б. Грінченка, представленого в бібліотеці університету, серед яких чільне місце займає словник української мови, створений Б. Грінченком та етнографічні матеріали, зібрані українським письменником [4, 275], Марія Загірня бере найактивнішу участь в організації спонсорської допомоги новій освітній установі. Видавниче товариство «Час», до керівного кола якого входить М. Грінченко, проводить дієві заходи щодо надання грошової підтримки у проведенні свята відкриття Кам'янець-Подільського Державного українського університету. У листі до М. Грінченко дирекція товариства «Час» повідомляє: «Прилучаючи до цього копію протоколу зборів представників українських видавництв від 12 жовтня цього року, дирекція т-ва «Час» з доручення зборів прохає Вас прибути на нові збори, які призначено на 7 годин вечора 17 жовтня в помешканні Т-ва «Час» (Володимирська, 42), для остаточного обговорення справи з фондом при Кам'янець-Подільському Університеті, підпису привітання, вибору представника видавництва...Разом з цим до Вашої відомості подається, що

внески на фонд можна робити в Київському Комерційному Т-ві Заємного Кредиту (Інститутська, 3) через директора М. Синицького» [7, арк. 2]. Цікаво зазначити, що у правому верхньому кутку повідомлення М. Грінченко зробила запис: «Дала 3 тисячі» [7, арк. 1].

У протоколі зборів Т-ва «Час», на які було запрошено представників 21 видавництва та серед яких були такі відомі друкарські й видавничі установи як «Вернигори», «Наукове Т-во», «Грунт», «Вік» та ін., проголошено ухвалу щодо Кам'янець-Подільського Державного українського університету. За сприяння М. Грінченко було вирішено: «1. Заснувати при Кам'янець-Подільському Державному Університеті фонд імені українських видавництв для видачі щорічних премій за кращий науковий твір, писаний українською мовою з тим, щоби статут цього фонду було вироблено в цім же році професорською колегією при участі представника від видавництв-фундаторів. 2. Визначити, що основою для фонду може бути сума не менш 50 000 крб. аби можна було видавати премії з відсотків на капітал. 3. Запропонувати всім українським видавництвам прилучитися до утворення цього фонду...» [7, арк. 2]. Така позиція українських видавництв активно сприяла розвитку майстерності українського літературного та наукового слова, а, отже, національної культури.

Цікаво також згадати про лист Лесі Українки до родини Грінченків від 29 квітня 1909 року з грузинського міста Телаві. Письменниця щиро радить Б. Грінченку поїхати на лікування саме на узбережжя Дністра, неподалік Кам'янець-Подільського. «Якби Ви знали, як ми тепер жалкуємо, що стільки грошей витратили на Крим, коли за кордоном усе те було б ліпше й дешевше. Он люди пишуть, що в Єгипті можна чудово прожити за 75 р. у місяць, а в Криму за сі гроші люди *Hundesleben* (псяче життя) мають. А як уже не змога або нехить Вам їхати на чужину, то, може ліпше ніж у Криму, було б понад Дністром у Кам'янці, – сей куток тепер дуже вилюднів, а проте ще не навчився так обдирати людей як «русская Ривьера», клімат там гарний, околиця гарна, а народ рідний. Я б зараз там з охотою жила, коли б вибір житла залежав від мене» [13], – наголошує Леся Українка. Проте, на жаль, цією порадою Б. Грінченко так і не встиг скористатися.

Отже, Поділля, а саме його перлина, місто Кам'янець-Подільський, міцно пов'язане з життям та діяльністю Б. Грінченка та його дружини Марії Загірньої, що значно розширює горизонти дослідження націєтворчої громадської та літературної реалізації відомої української родини.

Список використаних джерел

1. Білецький О. Українська література XIX – початку XX століття / О. Білецький // [зібрання праць: у 5 т.]. – К. : Наукова думка, 1965. – Т. 2. – 671 с.
2. Гаєвська Л. О. Б. Грінченко і художня еволюція української прози (Кінець XIX – початок XX ст. / Л. О. Гаєвська // Радянське літературознавство, 1989. – № 1. – С. 50-61.
3. Ефремов С. Кропивницький и Гринченко / С. Ефремов // Русское богатство. – 1910. – № 8. – С. 33-50.
4. Завальнюк О. М. Утворення і діяльність державних українських університетів (1917-1921 рр.): монографія / О. М. Завальнюк. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2011. – 644 с.
5. Зеров М. Нове українське письменство. [Електронний ресурс] / М. Зеров. – Режим доступу: http://www.utoronto.ca/elul/history/Zerov/Nove_pysmenstvo/Rozdil%201.htm/.
6. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Ф. 170. Грінченки (родинний фонд) Спр. 30, 2 арк.
7. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Ф. 170. Грінченки (родинний фонд) Спр. 77-81, 12 арк.
8. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Ф. 170. Грінченки (родинний фонд) Спр. 203-204, 2 арк.
9. Мрії, вистраждані життям... : до 145-ї річниці з дня народження Б. Д. Грінченка : колект. моногр. : у 2 ч. / Київ. міський пед. ун-т ім. Б. Д. Грінченка. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка. – Ч. 2 / Караман С. О. [та ін.]. – 2009. – 168 с.
10. Плевако М. Життя та праця Бориса Грінченка / М. Плевако. – Х. : Друкарня С. А. Шмеркевича, [б.д.] – 81 с.
11. Погрібний А. Г. Борис Грінченко. Нарис життя і творчості. / А. Г. Погрібний. – К. : Дніпро, 1988. – 268 с.
12. Самарин М. П. Б. Д. Грінченко Под тихими вербами / М. П. Самарин // Грінченко Б. Д. Под тихими вербами : Повесть / [пер. с укр. П. Боковенко, под. ред. И. Айзенштока; вступ. ст. проф. М. П. Самарина]. – Х. : Изд-во ВУСПС «Украинский рабочий», 1927. – С. 3-21.
13. Українка Л. Лист до Б. Грінченка від 29 квітня 1909 року / Леся Українка // Зібрання творів : у 12 т. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. 12. – 696 с.
14. Франко І. Б. Д. Грінченко. Література українського фольклора 1777-1900 / І. Я. Франко // Зібрання творів : у 50 т. – Т. 33. – К. : Наукова думка, 1982. – С. 444-449.

15. Чорновіл В. Твори : у 10 т. – Т. 1. Літературознавство. Критика. Журналістика / В. Чорновіл / [упоряд. Валентина Чорновіл; передм. В. Яременка, М. Коцюбинської]. – К. : Смолоскип, 2002. – 640 с.
16. Яременко В. В. Борис Гринченко. Проза : автореферат дис. на стиск. уч. степ. канд. філол. наук. : спец. 10.642 – «Література народів СРСР (Українська література)» / В. В. Яременко. – Київ, 1969. – 28 с.

Summary. The article focuses on the phenomenon of the Hrinchenkos' creative contacts and national social activity in Podilya in the context of the cultural life of Ukraine during the first decades of the XX centuries, which is characterized by activation of national formation and development of Ukrainian language, culture and science.

Key words: Kamianets-Podilsky State Ukrainian University, financial fund, publishing houses, Ukrainian literature, national language.

Отримано: 14.09.2012 р.

УДК 82.091::821.161.2+821.112.2(494)+821.112.2

О.І. Чук

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МОТИВУ ІНІЦІАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА НІМЕЦЬКОМОВНОМУ РОМАНІ ВИХОВАННЯ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.

У статті авторка аналізує типологічні особливості функціонування мотиву ініціації в українському та німецькомовному романі виховання II-ї пол. ХІХ ст. на матеріалі романів А. Свидницького, І. Нечуя-Левицького, Г. Келлера, Т. Фонтане та В. Раабе. Особлива увага приділяється жанротворчій функції мотиву ініціації в досліджуваних творах.

Ключові слова: ініціація, ритуал, обряд, мотив.

Міфопоетика романів виховання тісно пов'язана з творчою трансформацією ритуалу ініціації. З огляду на те, що цей обряд є присутнім для роману виховання, доцільним видається його аналіз у романах А. Свидницького «Люборацькі» (1861–1862), І. Нечуя-Левицького «Хмари» (1874), Г. Келлера «Der grüne Heinrich» (1884) («Зелений Генріх»), В. Раабе «Die Akten des Vogelsangs» (1896) («Літопис Пташиної слободи») і Т. Фонтане «Effi Briest» (1894–1895) («Еффі Бріст»). Компаративне зіставлення особливостей функціонування мотиву ініціації в творах українських і німецькомовних письменників II-ї пол. ХІХ ст. дасть змогу глибше і повніше розкрити як типологічні аналогії, так і розбіжності у жанровій системі романів виховання в українській, швейцарській і німецькій літературах.

Типологічне зіставлення аспектів художнього функціонування ритуалу ініціації слід проводити, виходячи з ідей антропологів і літературознавців, які досліджували міфопоетику, ритуальну символіку та особливості втілення мотиву ініціації в художніх творах. Важливими для нас є, зокрема, праці А. ван Геннепа, М. Еліаде, Дж. Кемпбелла, В. Проппа, Дж. Дж. Фрейзера та ін. В обраних нами аспектах (як у міфопоетичному, так і компаративістичному) досліджувані твори А. Свидницького, І. Нечуя-Левицького, Г. Келлера, В. Раабе і Т. Фонтане ще не розглядалися.

Метою даної статті є компаративний аналіз одного з важливих елементів ритуальної символіки в романі виховання – мотиву ініціації. До завдань нашого дослідження зараховуємо визначення ритуалу ініціації та розгляд оприявлення ініціації в досліджуваних романах.

У класичній праці з проблем міфології в літературі та літературознавстві ХХ ст. «Поетика міфу» Є. Мелетинський розглядає роман виховання як характерний жанровий різновид оповідної літератури Нового часу. Для роману виховання, на його думку, близька тема ініціації (ритуалізованого переходу хлопця / юнака в категорію чоловіків племені), яка може втілюватися у творі у вигляді традиційного обряду або живої сутички героя з дійсністю свого часу, в результаті чого виробляються характер і світогляд [10, 282]. Міфопоетика романів виховання тісно пов'язана з творчою трансформацією ритуалу ініціації. З огляду на те, що обряд ініціації є присутнім для роману виховання, зокрема для аналізованих творів А. Свидницького, І. Нечуя-Левицького, Г. Келлера, В. Раабе та Т. Фонтане, типологічне зіставлення аспектів цього художнього функціонування слід проводити, виходячи з ідей антропологів, які досліджували міфопоетику та ритуальну символіку.